

ANGKOR WAT



STRUČNÝ PRŮVODCE

Petr Šulc
Josef Brožík

ARCHEOLOGICKÝ PARK ANGKOR

Jsou jen dva tak rozsáhlé komplexy nesčetných dávných stavebních památek soustředěných sice na mnoha čtverečních kilometrech, ale jen na jednom místě v mapě jihovýchodní Asie – **Bagan v Barmě** a **Angor v Kambodži**.

V celosvětovém měřítku snesou porovnání s angorským archeologickým parkem snad jen Údolí králů a pyramidy v Egyptě nebo díla střeadoamerických indiánských kultur. Možná si někdo v této souvislosti vybaví jména **Borobuduru** a **Prambananu**, neboť se o nich uvádívá, že jde o největší hinduistickou a největší buddhistickou stavbu na světě. Tato tvrzení sice nelžou, ale aniž bychom jim chtěli upírat jejich velkolepost - jsou to "jen" samotné jednotlivé svatyně anebo, chcete-li, chrámy. Nikoli celé lesy pagod od obzoru k obzoru jako v případě Paganu nebo rozlehlá prastará města plná chrámových komplexů jako je tomu v Angkoru. K těm by se snad mohl s dosti přimhouřenýma očima ještě přirovnat jedině velmi málo známý chrám **Kailásanátha** (8. století) a v jeho okolí dalších třicet tři hinduistických, buddhistických a džinistických skalních svatyní **v Éllóře** v indickém svazovém státě Maharáštra a jim nepříliš vzdálený skalní komplex buddhistických chrámů **Adžanta**.

Možná ne každý ví, že kambodžský Angor není jenom ten jeden proslulý a vskutku skvělý chrám Angor Vat. V oblasti rozkládající se v blízkosti kambodžského provinčního města **Siem Reap** se v různém stupni zachovalosti a restaurovanosti nalézá **více než 100 kamenných chrámů**, které ovšem bývaly obklopeny ještě mnohem početnějšími paláci a nejrůznějšími obytnými a užitnými budovami ze dřeva, které nepřečkaly staletí uplynulá od dob jejich slávy. Zachovaly se dodnes jen důkladné a masivní stavby z kamenných kvádrů. V hinduistickém světě tehdejších Khmerů se důsledně dodržovalo pravidlo, podle kterého **kamenné stavby směly mít pouze bohové**. I ty nejvýstavnější a nejluxusnější světské stavby pro ceremoniály a pohodlí krále byly jen ze dřeva. Král byl sice bohem na zemi, ale i tak z kamene směla být jen královská svatyně zasvěcená některému hinduistickému božstvu, v období angorském obvykle Višnuovi. Jako stavební kámen se užíval laterit a pískovec různých odstínů z hor Phnom Kulen. Kvádry byly dokonale opracovány, aby do sebe zapadaly, někde se užívalo spojování navrtaných kvádrů dřevěnými kolíky, žádná malta ani jiné pojivo.



Uvádí se většinou, že „angor“ znamená město („Angor Vat“ tedy znamená „Chrám - město“), ale to je řečeno trochu zjednodušeně. Přesnějším překladem slova „angor“ by asi bylo spíš „svaté město“ nebo „hlavní svaté město země“ a název „Angor“ se dokonce užíval i pro celou khmerskou říši mezi 9. a 12. stoletím.

Architektonické památky a archeologické nálezy v oblasti kolem města Siem Reapu a mezi Siem Reapem a severně od něj ležícími horami Phnom Kulen a vlastně i v samotných těchto horách, **to jsou pozůstatky chrámů vybudovaných v sídlech khmerských králů a v hlavních městech angorské říše** v průběhu několika staletí. Přesněji, ty první z dob králů Džavarjamana II. a Indravamrmana I. pocházejí ze století devátého a vrcholným obdobím moci králů i stavitelského rozmachu před jejich úpadkem bylo století dvanácté, vláda králů Suryavarmana II. a Džavarjamana VII.

Města Angkoru měla na tehdejší dobu naprosto bezkonkurenční až neuvěřitelně početné obyvatelstvo. Zřejmě se tam ve službách pro královský dvůr a jeho zázemí a při stavbách gigantických chrámů v některých obdobích zdržovalo najednou i více než milion osob. Jejich ubytování a zásobování vyžadovalo velké množství obytných a různých veřejných účelových budov a též rozsáhlou kultivaci krajiny a její zavodňování dosud nevídaným systémem vodních rezervoárů a zavlažovacích kanálů.

Ve svých sídelních městech vévodili v Angkoru občas i slabší, ale povětšinou silní a často dokonce nesmírně mocní a slavní králové říším pokrývajícím kromě krajin dnešní Kambodže i větší část Vietnamu, Laosu a Thajska - tehdejšího Siamu. Jejich moc tedy sahala od hranic s Čínou až po břehy Bengálského zálivu při siamských hranicích s Barmou. Téměř až u této hranice se dodnes dochovaly na známé thajské

řece Kwai pozůstatky kamenného hradu - chrámu ("vat"- chrám, klášter či svatyně, "prasat hin"- kamenný hrad), který Thajci nazývají **Muang Singh - Lví město**. To byla nejzápadnější výspa angorské říše. Na území Thajska je řada ukázek tehdejší khmerské architektury neméně pěkných než v samotném Angoru. Honosné hinduistické svatyně v dnešním thajském městě Lopburi, u města Nakhon Ratchasima (**chrám Phimai**) a u Buriramu (**Prasat Khao Phanom Rung**) bývala v době svého největšího lesku spojena s centrem angorské říše kamennými silnicemi, jaké by jim mohla závidět většina provinčních měst dnešní Kambodže. Skvostný skalní chrám **Preah Vihar** (Pre Vihar), thajsky **Prasat Khao Phra Vihar** nebo Khao Pra Vihan, který dnes podle rozhodnutí mezinárodního soudu přináleží Kambodži, leží přímo na kambodžsko-thajské hranici. Protože staří Khmerové nestavěli svatyně pro uctívání svých hinduistických božstev jen v hlavním městě, při putování Kambodžou byste na zajímavé památky z angorské éry naráželi na řadě míst, o kterých běžní turisté nemají ani ponětí.

Hlavní město v Angoru tehdy bylo vždy centrem velké říše, angorská říše byla uprostřed světa a tehdejší svět byl ve středu celého Universa. Takové byly hinduistické kosmologické představy. Na druhé straně mnozí badatelé nás přesvědčují o překvapivě vysoké úrovni khmerských znalostí o astronomii. Rozložení kamenných pyramid s jejich věžemi a pravouhlými vodními nádržemi v chrámech mělo být dle některých pramenů (které se odvolávají na počítačové simulace a satelitní snímky) dokonce vypočítáno jako **zrcadlový odraz hvězd** v jejich určitém postavení, aby tak napomáhalo nastolení harmonie mezi světem pozemským a nebeským. Kamenné cesty v chrámech měly představovat „**duhovou stezku**“ z hinduistických mýtů, v nichž tvoří přechod mezi domovem božstev a světem nás pozemských smrtelníků.



Někteří autoři předkládají o zapojení vyspělé khmerské matematiky a astronomie do architektury dokonce mysteriózní a těžko uvěřitelné „důkazy“. Pohrávají si například s číslicemi 72 a 108. Když k 72 přičtou polovinu ze 72, dojdou k číslu 108, které je posvátné pro buddhisty i hinduisty a je to například počet věží v jednom z nejstarších angorských chrámů Phnom Bakheng. Operují s tím, že Angor údajně leží přesně 72 stupňů východně od pyramid v egyptské Gaze a že zemská osa se posouvá o jeden stupeň za 72 let. Uskupení chrámů Preah Ko, Bakong a Prei Monli v nejstarší skupině angorských staveb v oblasti Roluos podle dalších autorů prý věrně zrcadlí postavení tří hvězd Corona Borealis, jak se mělo jevit za jarní rovnodennosti v roce 10.500 našeho letopočtu a pro zvýšení míry záhadynosti dodávají, že v době výstavby těchto chrámů, tedy v 10. a 11. století, nemohly ovšem být tyto hvězdy z Angoru viditelné.

Jak známo, úžasné památky na nejslavnější říši své doby v celém regionu zarůstaly zcela zapomenuty světem a opuštěné lidmi po celá staletí tropickým pralesem. Jedině snad v Angor Vatu v některých obdobích nebo snad i trvale poustevničili nepočetní buddhističtí mniši.

Různí poutníci občas na některé z angorských ruin narazili, někteří o tom i vydali svá svědectví, ta však nevešla ve všeobecnou známost a stalo se třeba i to, že nesprávně zařadili nálezy ve svých zápiscích na geograficky úplně jinde položená místa, například v Indii. Gigantické rozměry očividně posvátných a ničemu známému nepodobných staveb a obřích soch utopených v neobydlených pralesích vedly náhodné návštěvníky vesměs k přesvědčení, že se setkali s pozůstatky díla nikoli lidského, ale neznámých bohů sídlících na Zemi v dávno minulých časech. Svědectví o mysteriózních městech v kambodžských pralesích vydávali i někteří evropští cestovatelé a dobrodruzi a snad se díky jim objevily již dávno na trzích se starožitnostmi v Evropě i nějaké hmatatelné důkazy o jejich existenci. Ale všeobecně se vyprávění o pozůstatcích bájných říší považovalo za naprosto nepravděpodobné a tedy nejen za vlasy přitažené, ale spíše za úplně smyšlené báchorky.

Existenci Angoru vzala Evropa na vědomí teprve po polovině 19. století. Angor se tehdy stal senzací, do Kambodže začali ve velkém cestovat, nejprve z Francie, archeologické výpravy a brzy i první turisté a zahájili tak éru objevování, odkrývání, bohužel i vykrádání, ale zejména pak restaurování památek. To však bylo na dlouhou dobu přerušeno dramatickými událostmi před i po vietnamské válce a bylo opět obnoveno teprve až na samém konci minulého století.

PŘEHLED KRÁLŮ A HISTORIE BUDOVÁNÍ ANGKORU

Vládl	Jméno krále	Popis	Hlavní chrámy
802 -853	Jayavarman II (čti: „džajavarman“)	Přichází z Jávy, sjednocuje zemi a zakládá Angorské království v horách Phnom Kulen.	Phnom Kulen
854 -877	Jayavarman III	Syn Jayavarmana II. Hlavním městem Hariharalaya (dnes Rolous).	Prei Monti
877 - 889	Indravarman I	Uzurpátor trůnu. Buduje ohromnou nádrž Indratataka s chrámy na umělém ostrově.	Preah Ko Bakong
889 - 910	Yasovarman I (čti: „jašóvarman“)	Syn Indravarmana I. Pokračuje v budování Rolous, ale později se stěhuje do oblasti Angkoru a zakládá nové hlavní město Yasodharapura s centem na Phnom Bakheng. Staví nádrž Eastern Baray.	Lolei Phnom Bakheng Phnom Krom Phnom Bok
910 - 923	Harshavarman I (čti: „haršavarman“)	Syn Yasovarmana I	Baksei Chamkrong Prasat Kravan
923 - 928	Isanavarman II	Syn Yasovarmana I	
928 - 941	Jayavarman IV	Uzurpátor trůnu. Hlavním městem Koh Ker.	Prasat Thom
941 - 944	Harshavarman II	Syn Jayavarmana IV, králem jako dítě.	
944 - 68	Rajendravarman II (čti: „rádžéndravarman“)	Bratranec Harshavarmana II. Vrací hlavní město do Yasodharapura. Staví chrám East Mebon uprostřed nádrže Eastern Baray. Vítězí nad Čampou.	Pre Rup Phimeanakas Bat Chum East Mebon
968 - 1001	Jayavarman V	Syn Rajendravarmana II. Korunován velmi mladý a zpočátku byl zastupován. Král je buddhista.	Banteay Srei Ta Keo North & South Khleangs
1001 - 1002	Udayadityavarman I	Synovec Jayavarmana V	
1002 - 1050	Suryavarman I (čti: „súrjavarman“)	Uzurpátor trůnu. Obrovský rozmach hlavního města Yasodharapura (dnes Angkor Tom) a celé říše. Začal stavět největší angorskou nádrž Western Baray. Král je buddhista (mahájána).	North Khleang South Khleang Phimeanakas Preah Vihear
1050 - 1066	Udayadityavarman II	Potomek Yasovarmana I. Dokončil nádrž Western Mebon. Řada povstání v říši.	Baphuon Phimeanakas West Mebon
1066 - 1080	Harshavarman III	Bratr Udayadityavarmana II	
1080 - 1107	Jayavarman VI	Siamský kníže, vládl Angkoru z Thajského města Phimai spojeného s ním 300 km dlouhou silnicí.	Phimai (Thajsko)
1107 - 1112	Dharanindravarman I	Bratr Jayavarmana VI	
1113 - 1150	Suryavarman II	Synovec Dharanindravarmana I, kterého zabil. Stavitel největšího chrámu Angkor	Angkor Wat Beng Mealea

		Wat. Za jeho vlády obrovský rozmach a rozšíření říše - na západ až k Barmě (Pagan), na jih Malajského poloostrova, na sever až do Laosu. Vedl řadu válek se střídavými úspěchy.	Thommanon Chau Say Tevoda Banteay Samre Phanom Rung (Thajsko)
1150 - 1160	Dharanindravarman II	Synovec Suryavarmana II. Vleklá válka s říší Čampa. Král je buddhista (mahajána).	
1160 - 1165	Yasovarman II	Přenesl na pět let hlavní město do Banteay Chhmar.	
1165 - 1177	Tribhuvanadityavarman	Čampa v roce 1177 vítězí v bitvě po invazi z jezera Tonle Sap, vydrancuje Angkor a drží ho až do roku 1181.	
1181 - 1218	Jayavarman VII	Syn Dharanindravarmana II. Největší z angkorských králů. Porazí Čampy v bitvě na jezeře Tonle Sap a znovuobnoví moc říše. Hlavní město Yasodharapura přestaví a přejmenuje na Angkor Tom. Staví nádrž Srah Srang a rozsáhlou síť silnic, nemocnic, škol a vodních kanálů. Za jeho panování dosahuje Angkorská říše svého absolutního vrcholu. Státním náboženstvím se stává buddhismus (mahajána).	Angkor Thom Bayon Ta Prohm Preah Khan The Elephant Terrace Terrace of the Leper King Banteay Kdei Neak Pean Ta Som Ta Nei Prasat Suor Prat Banteay Prei Krol Ko Ta Prohm Kel Banteay Chhmar
1218 - 1243	Indravarman II	Syn Jayavarmana VII	Prasat Sour Prat
1243 - 1295	Jayavarman VIII	Zničení všech buddhistických soch, rehinduizace země. Mongolské výboje a ztráta řady území říše na západě a severu.	Preah Pithu
1295 - 1308	Indravarman III	Zeť Jayavarmana VIII. Válka se Siamem. Státním náboženstvím se stává buddhismus (theraváda).	
1308 - 1327	Sridrajavarman	Úpadek říše	
1327 - 1336	Jayavarman IX	Ztráta všech území v Laosu a v Siamu	
1350 - 1440		Siam několikrát dobyl a vydrancoval Angkor	
1443		Opuštění Angkoru	

O řadě dat a jménech některých králů panují pochybnosti a dohady historiků. Věrohodných pramenů je k dispozici velmi málo a některá období zůstávají dále zahalena tajemstvím. Nejčastějším zdrojem bývají nápisy vytesané na stélách jednotlivých chrámů.

NEJPOZORUHODNĚJŠÍ CHRÁMY ANGKORU

Podrobnosti o všech více než 100 angkorských chrámech zde nenaleznete, ale následují základní informace o těch několika nejzajímavějších památkách, které také najdete na trase naší obvyklé prohlídky. Pro usnadnění a orientaci v obrovitém areálu je náš průvodce členěn do následujících skupin:

1. Rolous Group
2. Angkor Tom
3. Angkor Vat
4. Ostatní chrámy
5. Vodní nádrže

1. ROLOUS GROUP

Asi 15 km jihovýchodně od Siem Reap najdete skupinu chrámů dnes souhrnně pojmenovaných podle nedalekého městečka. Ve skutečnosti je to ale první hlavní město Angkorské říše jménem **Hariharalaya**. Toto jméno je odvozeno od pradávného hinduistického božstva **Harihara**, jehož tělo tvoří polovina Šivy a polovina Višnu. Prvním hlavním městem Angkorské říše se stává v **polovině 9.století** a slouží tak více než 70 let než je na začátku 10.století hlavní město přeneseno do oblasti dnešního Angkoru. Ruiny tří přístupných chrámů působí ve srovnání s monumentálními chrámy v Angkoru poněkud zanedbaně a male, ale kdo chce historii budování Angkorské říše dobře porozumět, neměl by je vynechat. Což ovšem ke své škodě řada návštěvníků z nedostatku času udělá.

1.1. - PREAH KO

Chrám nechal postavit král **Indravarman I.** v roce **879**. Jméno Preah Ko znamenající „**Posvátný býk**“ je odvozeno od třech kamenných soch posvátného býka **Nandi**, které jsou umístěny před chrámem. Dochované zbytky chrámového komplexu tvoří šest menších cihlových věží na pískovcové platformě. Věže stojí za sebou ve dvou řadách po třech. Prostřední věž v první řadě je největší a je zasvěcena králi Indravarmanovi I.. Věž vlevo jeho otci, věž vpravo jeho dědečkovi. Tři zadní věže pak jejich manželkám.



1.2. - BAKONG

Je vůbec **první chrámová hora** v dějinách angkorského stavitelství. Chrám nechal postavit král **Indravarman I.** v roce **881** a dal ho zasvětit Šivovi. Až do přestěhování hlavního města fungoval jako státní chrám. Celý komplex zabírá plochu 900 x 700 metrů a je orientován od východu k západu. Jeho centrální část obklopují dva vodní příkopy a hradby. Chrámová hora je pětiúrovňová **pískovcová pyramida** o základně 67 x 65 metrů. Věž na vrcholu pochází zřejmě z 12. století. Z původní štukové výzdoby se zachovalo jen minimum fragmentů. Díky celkové rekonstrukci z 30. let je stavba v relativně dobré kondici.



1.3. - LOLEI

Je nejmenší a nejmladší z chrámů v této skupině. Chrám stál na umělém ostrůvku uprostřed **Indratataka** - první z obrovitých nádrží vybudovaných v Angkoru. Nádrž je dnes zcela vyschlá a nedá se v krajině téměř rozeznat. Chrám nechal postavit král **Yasovarman I.** a v roce **893** ho zasvětil Šivovi a svým předchůdcům. Tvoří ho čtyři menší cihlové věže původně bohatě zdobené štuky, dnes v poměrně špatném stavu. Dvě vyšší věže patří jeho prarodičům, dvě menší rodičům. Přední mužům, zadní pak ženám. Těsně vedle stojí větší buddhistický chrám z nové doby.



2. ANGKOR TOM

Město v podobě, jakou známe ze zachovaných památek, **pochází z druhé poloviny 12. století**. Bylo to období znovuobnovení moci Khmerů po vypálení Angoru při vpádu a dočasném vítězství Čamů. Ty na hlavu porazil nejslavnější ze všech angorských vládců vůbec, největší "stavitel" Angkoru **král Džavarjaman VII.** Jeho vláda byla vrcholným obdobím ze všech několika století trvání Angoru a pozná se to i na královském městě **Angor Tomu neboli Velkém Angoru, Velkém hlavním městě**, které bylo posledním hlavním městem angorské říše.

„Velké královské město“ je obezděno osmimetrovými hradbami. Obehnáno bylo vodními příkopy 100 metrů širokými, což dostačovalo pro velké množství krokodýlů. Město má čtvercový půdorys, je orientováno podle kompasu tak, že každá ze čtyř bran uprostřed každé ze stran je směřována přímo k jedné světové straně. Pro příležitost návratu vojsk Džavarjamana VII. z jedné slavně vyhrané bitvy dostalo město pátý vchod skrze hradbu na východní straně zvaný „**Brána vítězství**“. Hlavní cesty se protínají pravouhle v dnešním středu a v jejich průsečíku stojí slavný **Bayon, Džavarjamanova buddhistická státní královská svatyně**.



2.1. - PHIMEANAKAS

Král Džavarjaman II. nezačal na „zelené louce“ ani na pustém rýžovišti. Stavěli tu již před ním i jiní králové. Pozoruhodný je obzvláště velký kamenný chrám **Phimeanakas**, Ten byl královskou státní svatyní a stojí v místě, kde v době jeho stavby, tedy **na konci 10.**, byl původní střed královského sídelního města. Na vrcholu Phimeanakasu údajně bývala zlatá věž, obývaná hadem, který se každou noc měnil v dívku (v některých legendách označovanou za „sluneční královnou“), aby se s ní mohl khmerský král milovat. Kdyby byl jednou vynechal, byl by padl by on nebo celá říše. Na restaurování tohoto chrámu se podílí v rámci projektu **GOPURA** i Česká republika.



2.2. - BAYON

Postaven za Džavarjamana VII. na konci 12. století. Říká se, že pokud kromě Angor Vatu máte čas shlédnout už jen jeden chrám, měl by to být právě Bayon. Na žádný pád nemůže být sporu o tom, že spolu s Angor Vatem a Ta Phromem tvoří trojici nejatraktivnějších angorských památek. Početné obří kamenné tváře s tajuplným úsměvem z tohoto chrámu zobrazené na dobových rytinách způsobily po objevu Angoru tu největší senzaci v Evropě. Tehdy nikdo neměl nejmenší představu, jaký by mohl být jejich význam a původ a to vyvolávalo ty nejfantastičtější dohady. Dnes již je známo, že obrovité hlavy, shlížející z teras Bayonu svými čtyřmi usměvavými tvářemi do čtyř světových stran patří **Avalokitéšvarovi (Lokéšvarovi), nejznámějšímu z mahájánových bódhisatvů.** Svědčí, stejně jako třeba celkové řešení města Angor Tomu, o tom, že Džavarjaman VII. jako první z khmerských králů v historii Kambodže zavedl jako státní ideovou koncepci mahájánový buddhismus. Chrámy, které v Angor Tomu postavili králové předchozí, tj. např. Baphuon a Pimeanakas, byly svatyněmi hinduistickými a tomu odpovídá i jejich architektura. Kromě věží s tvářemi bódhisatvy jsou nejkrásnější výzdobou Bayonu veliké pískovcové reliéfy, zobrazují bitvy s Čamou a scény ze života.



2.3. - BAPHUON

Postaven za vlády **Udayadityavarmana II.** v roce **1060** a zasvěcen byl jako symbol bájně hory Meru Šivovi. Je to monumentální pískovcová chrámová hora. Původně byla včetně bronzové věže vysoká téměř 50 metrů. K chrámu vede 200 metrů dlouhý most kdysi lemovaný hady Nága. Ve své době to byla největší stavba v Angkoru. Protože byl ale celý vnitřek hory vyplněn pískem, byla stavba již ve středověku poměrně nestabilní. V 15. století byl na jeho zadní stranu přidán obrovský 70 metrů dlouhý ležící Buddha. V roce 1960 zahájila Francie rekonstrukční práce téměř zhrouteného chrámu. V roce 2011 bylo dokončeno skládání **největšího puzzle na světě** čítajícího 300 tisíc kamenných kvádrů.



2.4. - TERASA SLONŮ A TERASA MALOMOCNÉHO KRÁLE

Severně od Bayonu byla **oblast ceremoniálních budov a paláců**, z nichž se nic nedochovalo, neboť byly postaveny ze dřeva jako všechny světské stavby Angkoru. Některé z nich stály na terasách, které zároveň sloužily jako jakési starověké „tribuny“ při přehlídkách vojsk a různých slavnostech. Zachovaly se dvě - **Terasa slonů** a **Terasa malomocného krále**. Terasu slonů nechal postavit Džajvarman VII. na konci 12. století před chrámy Baphuonem a Phimeanakasem a vyzdobit kamennými slony a garudami. Na druhé severněji položené terase je kopie sochy, která znázorňuje pravděpodobně jednoho z khmerských králů, který se nakazil malomocenstvím, podle jiného výkladu socha zpodobňuje boha smrti a pak by její umístění na terase naznačovalo, že se tam konaly pohřební ceremonie.



3. CHRÁM ANGKOR VAT

Je **nejznámější** z více než stovky úžasných angorských památek. Je skutečně asi **nejpůsobivější** a **nejimpozantnější**, ale řada jiných za ním příliš nezaostává. Jeho siluetu uvidíte i **na kambodžské vlajce**, neboť je symbolem nejslavnější éry khmerské historie.

Nalézá se jen asi jeden kilometr jižně od „královského města“ Angkor Tomu, v jehož středu se tyčí Bayon, asi druhý nejznámější z angorských chrámů. Jeho název bývá trochu zjednodušeně překládán do češtiny jako „Chrámy město“. Dodávám k tomu jen, že spíše než pouze „město“ znamená „angkor“ asi něco jako „svaté město, hlavní město svatě říše“ a „vat“ („watt“) je skutečně chrám, svatyně nebo klášter (stejně jako v thajštině).



Angkor Vat nechal vybudovat jeden z největších angorských panovníků, král **Suryavarman II.** v **první polovině 12. století**. Toto období a poté i druhá polovina 12. století za krále Džavarjamana VII. byla obdobími vrcholu angorské moci a slávy a také největšího stavitelského úsilí. Předpokládá se, že stavba trvala asi **30 let**. Zatímco třeba Bayon již byl jednou z prvních staveb vztyčených ku slávě buddhistického théravadového učení, Angkor Vat je naopak jedna z posledních staveb zasvěcených hinduistickému božstvu **Višnuovi**. Vybudován byl jako **státní královský chrám**. A zřejmě také jako **pohřební svatyně pro krále** - boha Suryavarmana II. Usuzuje se tak, protože je na rozdíl od naprosté většiny ostatních chrámů **orientován směrem na západ**. Král jediný do něj zřejmě vstupoval vchodem z východu a to nikoli ze země po schodech, ale ze hřbetu slona rovnou do úrovně první terasy a měl ho po smrti na své cestě



do nebes opustit západní branou. Podle představ dávných khmerských stavitelů byla angorská khmerská říše hlavní v celém světě, Angor Vat stál v jejím středu a tak byl středem světa a to nejen pozemského, ale obrazně celého Všemohíra.

Hlavní stavba Angor Vatu je **masivní pyramida** tvořená **třemi terasami**, které nesou **pět mohutných věží**. Ta nejvyšší uprostřed představuje, stejně jako v ostatních hinduistických svatyních, posvátnou horu Méru, střed světa a sídlo bohů. Celý chrámový komplex je obehnan zdí a vodním příkopem. Rozměr takto ohraničeného pozemku je **1300 x 1500 m** a vodní příkopy mají skutečně úctyhodnou šířku 200 m. Účelem lateritových hradeb a kamenem vyzděných příkopů nebyla jen ochrana svatyně, ale i tady šlo o hinduistickou kosmologii - spolu se čtyřmi menšími věžemi a s pravoúhlými vodními rezervoáry jsou obrazem toho, jak svatou horu Méru obklopují hradby světových pohoří, světové oceány a řeky. Vodní příkopy měly údajně být domovem pro velké množství lidožravých krokodýlů.

Přes vodní příkop po mostě a poté od hradeb k vnitřní pyramidovému monumentu s věžemi vede od západu půlkilometrová široká kamenná cesta. Ta představuje „**duhovou stezku**“ z hinduistických mýtů, přechod mezi světy bohů a smrtelníků.

Chrámové stěny jsou směrem ven i dovnitř obloženy pískovcovými kvádry s nádhernými jemně řezanými reliéfy, které patří k těm nejkrásnějším ukázkám dávného umění Angoru. Znázorňují jednak výjevy z hinduistické mytologie a jednak ze života a válek v době Suryavarnanovy vlády. Zejména to jsou obrazy ze staroindických eposů **Rámájány** a **Mahábharáthy** (na západní straně), velkolepá hinduistická mytologická scéna, v níž bohové a démoni „bičují mléčný oceán“ tělem hada Nágy, aby získali elixír života (na severní straně), velmi realistické scénérie bitev s čamskými nájezdníky a výjevy z hinduistických pekél a rájů (na jižní straně). Pískovcové basreliéfy ovšem také oplývají velkým množstvím nezbytných **Apsar** - khmerských krasavic, nebeských princezen, chcete-li nymf. Jsou tady k obdivování v těch nejnádhernějších provedeních. Skvostné výtvarky angorského umělců jich tu vyobrazují pro potěšení dávného krále, ale jistě i nás dnešních návštěvníků, více než na **dva tisíce**.

Angor Vat jako jediný ze všech chrámů dávného Angoru pravděpodobně **nebyl zcela opuštěn** a ponechán zapomenutý na pospas vegetaci hlubokých tropických pralesů, ale snad byl užíván možná zcela bez přerušení buddhistickými mnichy, i když asi jen jejich ne moc významnou a početnou skupinkou. Byl totiž přeměněn na **buddhistickou svatyni** již ve 14. stol., kdy v Kambodži převládl theravádový buddhismus nad hinduismem. Tedy ještě dávno před tím, než Angor obsadili v 1.pol. pol. 13. stol Siamci a než se sídla khmerských králů přesunula mnohem hlouběji na jih do Loveku, Udongu a posléze Phnom Penhu. Hlavní sochu boha Višny nahradil Buddha, jedna ze soch hinduistických božstev hlavu Buddha vyměnou za tu svoji, i když jí ponechali to její větší množství rukou. Tato jistě pozoruhodná ukáзка transformace hinduismu v buddhismus je v Angoru dodnes ke shlédnutí. V samém centru chrámu stojí teď čtyři sochy Budhy a ty Vám, když k nim doputujete, přinesou prý určité štěstí.

Angor Vat spolu s celým angorským archeologickým parkem je **světovou kulturní památkou, UNESCO** jej za ni prohlásil a jako takovou takovou ji chrání od roku 1992.



4. OSTATNÍ CHRÁMY

V tomto přehledu jsou uvedeny jen hlavní chrámy v areálu historického parku Angkor. Jejich prohlídka zabere obvykle dva až tři dny. Pokud byste se chtěli věnovat zkoumání více dnů, můžete se vydat 50 km na sever do hor Phnom Kulen nebo na severovýchod do 100 km vzdáleného Koh Ker. Případně na dvoudenní výlet do Banteay Chhmar na severozápadě u hranic s Thajskem.

4.1. - PHNOM BAKHENG

Postaven na přelomu 9. a 10. století za krále Jasovarmana I.

Význam názvu: Chrám na hoře Bakheng. Je unikátní tím, že je postaven na jediném pahorku v jinak zcela rovné krajině při jezeře Tonlésap. Je to první, tedy nejstarší, z velkých a významných chrámů postavený už nikoli jižně od Siem Reapu v oblasti Roluos, ale v oblasti Angkoru poté co se tam přestěhovalo královské sídelní město. Nové město se nazývalo **Jasodharapura** (čti "Jasodharapura"), chrám Phnom Bakheng stál v jeho středu a sloužil jako státní královská svatyně.

Každý podvečer davy turistů stoupají na vrchol kopce Phnom Bakheng strmým svahem po zbytcích teras a schodišť (někteří si však zaplatí službu slona, aby ho nahoru vynesl na svém hřbetě). Obdivují odtamtud výhled na západ slunce, na jezero Tonlésap a na chrám Angkor Vat. Konkurovat tomu může jen pohled z balonu upoutaného ve výši 200 m, který je nedaleko provozován jako novodobá turistická atrakce.



4.2. - BANTEAY SREI

Stavěn na konci 10. století za krále Rajendravarmana (čti „Rádžendrarman“), **dokončen za Džavarjamana V.** Obvykle je jeho název překládán jako „**Ženský klášter**“. Je nezodpovězenou otázkou, zda tento název hinduistický klášter dostal, protože měl skutečně ženské osazenstvo anebo jen jako obrazný symbol své neobvykle jemné téměř krajkové kamenořezbářské výzdoby.

Je mimořádně malý nejen svojí celkovou rozlohou, ale i rozměry věží, budov a zdí. Reliéfy jemně tesané do hloubky v jeho pískovci jinde v Angkoru nevídaně krásně růžové barvy patří k vrcholným a nejkrásnějším ukázkám angorského umění. Protože je vzdálen téměř 30 km od většiny na sebe dosti nahlučených ostatních chrámů, byl Ženský klášter objeven Francouzi dosti pozdě, až v roce 1914. Od města Siem Reapu je 38 km daleko, je z něj nejbližší k pohoří Phnom Kulen. Ještě dlouho po pádu polpotovců byl pro turisty nepřístupný, posléze byla odminována jen kamenná přístupová cesta. Dnes je zde vybudováno vynikající zázemí se servisem pro turisty.



4.3. - TA PHROM

Stavěn v druhé polovině 12. století, dokončen na začátku století 13. za krále Džajavarmana VII. jako buddhistický klášter na počest a památku královny matky. Byla to poslední ze vskutku velkolepých angorských staveb, v následujících údobích dochází již k útlumu horečné budovatelské činnosti. Džavarjaman VII. byl největší, ale také poslední opravdu silný z angorských králů.

O Ta Phromu se dochovaly mimořádně podrobné údaje. Ví se například, že v tomto rozlehlém komplexu se 39 věžemi, s přemnoha budovami a náměstími žilo 18 velekněží, na 2700 mnichů nepočítaje v to velké množství noviců, 600 chrámových tanečnic a mnoho tisíc různých sloužících. Přináleželo k němu přes 3000 vesnic. Ta Phrom je možná neznámější z angorských památek hned po Angkor Vatu, asi z něj pochází největší množství atraktivních fotografií. Byl totiž jako jediný z místních chrámů úmyslně ponechán zarostlý vegetací. Skutečně ohromné pralesní velikány tu rostou ze střech budov a jejich mohutné kořeny se proplétají spolu s liánami sutinami dávných dvoran, chodeb a sálů.



4.4. - PRE RUP

Postaven v druhé polovině 10. století za krále Rajendravarmana II. (čti „Rádžendravarmán“). Pyramidová stavba symbolizující horu Méru je zasvěcená Šivovi. Jako stavební materiál byla použita kombinace laterit, pískovec a cihly s bohatou štukovou výzdobou. Celkem má chrám 17 věžiček s 5 velkými na jeho vrcholu. Dříve se uvádělo, že sloužil jako pohřební chrám. Usuzovalo se tak z jeho názvu (Pre Rup znamená něco jako „otáčet tělem“) a také podle velké kamenné vany za vchodem o které se předpokládalo, že sloužila ke kremacím. Dnes se historici přiklání k tomu, že sloužil jako královská státní hinduistická svatyně.



4.5. - TA KEO

Pochází z přelomu 10. a 11. století jako státní královská svatyně Džajavarmana V. Je to první z angorských chrámů stavěný kompletně jen z pískovce. Jeho zvláštností je, že byl postaven velmi neobvykle vně královského města. Není dokončen, stavba byla předčasně ukončena pravděpodobně v době, kdy se teprve začínalo s výzdobou, takže dohotovené výzdoby je málo. Dle legendy do rozestavěného chrámu udeřil blesk, což bylo považováno za zlé znamení.



4.6. - BANTEAY KDEI

Je buddhistický klášter, který nechal postavit na **přelomu 12. a 13. století král Džajavarmán VII.** Jeho dispozice dobře dokumentuje tehdejší zásadní změny (chcete-li zmatky) v architektonickém stylu. Je to směsice klasického stylu Angkor (hinduismus) a v té době novinky - stylu Bayon (mahajánový buddhismus). Jeho centrální část je tvořena dvěma soustřednými obdélníkovými chodbami a galeriemi. Hlavní věž nebyla zřejmě nikdy dokončena. Vstupní mohutné gopury zdobí tváře boddhisatvy Lókešvara. Při stavbě byl použit nekvalitní měkký pískovec a zřejmě i ledabylé stavební postupy, což určitě přispělo k rozsáhlé destrukci chrámu, který není v dobrém stavu.



4.7. - EAST MEBON

Postaven v roce **953 králem Rajendravarmanem II.** Ten vrací po krátké epizodě v Ko Kret hlavní město Angorské říše zpět do této oblasti. Chrám původně stál na **umělém ostrůvku** uvnitř nádrže **East Baray**. Ta je dnes zcela vyschlá a pohlcená rýžovými poli. Málo známou zajímavostí je, že ostrůvek nebyl uprostřed nádrže, ale v průsečíku os s chrámem Pre Rup a novým státním chrámem Phimeanakas v dnešním Angkor Tom. Všechny tyto tři chrámy stavěl král Rajendravarmanem II. víceméně souběžně. East Mebon je plochá, pískovcová, tříступňová platforma s pěti cihlovými věžemi uprostřed. Na věžích jsou patrné zbytky původní bohaté štukové výzdoby. Chrám byl zavěcen Šivovi a jak bylo tehdy zvykem také královým rodičům.



5. VODNÍ NÁDRŽE ANGKORU

Možná že jsou na první pohled méně impozantní než honosné chrámy zrcadlící se v jejich hladinách, ale jsou neméně obdivuhodným svědectvím o stavitelském umu a určitě i o skvělé organizaci práce Khmerů v jejich slavném dávnověku.

Kromě toho, že v architektuře angkorských měst **hrály kosmologickou roli symbolů světových oceánů** a že měly za úkol odrážet a násobit světla královských ceremoniálů, měly i ryze praktický účel. Byly to **obrovské rezervoáry vody a sloužily v období sucha k zavlažování polí**, bez kterého by nebylo možné uživit takové množství lidí, kolik jich královská města obývalo a kolik jich bylo nutně potřeba k výstavbě obřích chrámů. Vprostřed největších nádrží byl obvykle umělý ostrov se svatyní. Vodní příkopy kolem chrámů a měst pak symbolizovaly světové řeky a byly součástí opevnění. K účinné ochraně svatyní přispívalo jistě i to, že příkopy bývalo velké množství krokodýlů. Všechny vodní stavby - rezervoáry, příkopy i ostrovy - byly obloženy neuvěřitelným množstvím dokonale opracovaných kamenných kvádrů. Ty byly obratně sestaveny bez malty, někdy i do jakýchsi schodišť, po kterých bylo možno sestupovat do nádrží jako do lázně.



Není to prokázáno, ale možná, že hloubení tak velkých nádrží na místech stavby obřích kamenných svatyní má ještě jeden důvod: ví se, že pískovec na obložení khmerských pyramid dováželi jejich tehdejší budovatelé za pomoci vorů a síly pracovních slonů z pohoří Phnom Kulen. Ale není vyloučeno, jestli laterit, který povětšinou tvoří hlavní vnitřní masu staveb, nepochází právě z míst, kde jsou vodní nádrže a **jestli to tak vlastně nebyly původně povrchové doly** na těžbu této prazvláštní horniny mimořádně vhodné k budování tak gigantických staveb.

Vodní nádrže Angoru se dostaly i do úvah o příčinách náhlého a dosud nevysvětleného zániku angorské říše Khmerů. Hrají v nich nemalou roli teorie, které uvádějí, že systém vodních rezervoárů a zavlažovacích rozvodů možná vyžadoval nakonec neúnosně velké množství dělníků a úsilí nejen při jejich hloubení a výstavbě, ale i při údržbě. Snad opravdu na určitém přílišném stupni rozmachu již tehdy dostupné zdroje na svůj úkol nepostačovaly. Jestli se rezervoáry a kanály zanášely bahnem rychleji, než je lidé stačili čistit, možná celý systém udržování vodních zásob a jejich rozvodů po polích zkolaboval natolik, že znemožnil další obživu pro tak velkou koncentraci lidí. Jsou známy i dohady, jestli tak velké vodní plochy neumožnily přemnožení moskytů, kteří třeba roznesli mezi obyvatelstvo nějakou smrtelnou epidemii.

5.1. - INDRATATAKA

První obřích rezervoár, jehož jméno znělo „**Indratataka**“ (což znamená zřejmě asi něco jako „jezero krále Indravarmana“) byl dokončen a napuštěn již na konci 8. století, ale dnes je zcela vyschlý. Svatyně na jeho ostrůvku se jmenuje Lolei. Tehdy se původní hlavní město khmerského mocnářství nazývalo Harihalaja (Harihalaya) a nenacházelo se v oblasti o něco pozdějšího Angoru, ale ne příliš daleko od něj jihovýchodněji v oblasti zvané Ruluos.

5.2. - EAST BARAY

Druhá největší z nádrží se obvykle označuje jako „**East Baray**“ neboli „**Východní nádrž**“, ale její originální jméno znělo „**Jasodharatataka**“ (Yasodaratataka, Jezero Jasovarmanovo). S jejím hloubením a výstavbou bylo započato bezprostředně po dokončení Indratataky. Rozměry této nádrže byly 7,8 km x 880 m a hloubka asi 3m. Dnes je nádrž zcela vyschlá a pohltily ji rýžová pole. Uvnitř na ostrůvku stál chrám **East Mebon**.



5.3. - WEST BARAY

Největší rezervoár „West Baray“ - „Západní nádrž“ neboli „**Džayatataka**“ (Jezero krále Džajavarma), pocházející z první poloviny 11. století, měří 8 km x 2.2 km. Na umělé ostrově stojí svatyně **West Mebon**. Obrovitá nádrž je z větší části dodnes funkční a ke svatyni se můžete vydat lodí, v suchém období i po zemi.

5.4. - SRAS SRANG

(Srah Srang) je poněkud menší, ale velmi hezký a také kamenem obložený bazén. Je rozpoložený proti východnímu vchodu do chrámu Banteay Kdei. Pochází z desátého století. I se svým ostrovem a se svatyní na něm prošla tato nádrž kompletní přestavbou v období největšího stavebního ruchu v Angoru za vlády Džavarjamana VII. ve druhé polovině 12. století. Její ostrovní chrám leží v ruinách, které jsou pozorovatelné ze břehů jen v období sucha za nízkého stavu vody. Je to oblíbené místo místních obyvatel pro piknik při západu slunce.



TERMINOLOGIE A VÝZNAM NÁZVŮ ANGORSKÝCH PAMÁTEK

Termín	Čti jako:	Význam
ANGKOR	<i>Angkor</i>	město, svaté město, hlavní město. Např.: Angkor Vat - Chrám město
APSARA	<i>apsara</i>	nebeská princezna, nymfa, tanečnice
BANTEAY	<i>bantej</i>	klášter, chrám, pevnost. Např.: Banteay Srei - Ženský klášter
BODHISATTVA	<i>bódhisatva</i>	v mahajánovém buddhismu osvícená bytost, která se vzdá Nirvány
DEVA	<i>déva</i>	mužský protějšek apsary
BARAY	<i>baraj</i>	obezděný vodní rezervoár z dob Angkoru
GOPURA	<i>gopura</i>	brána, vchodová prostora v obezdění chrámu
LINGA, LINGHAM	<i>lingha</i>	falický symbol, převtělení bohů Šivy nebo Višny
LINTEL	<i>lintel</i>	kamenný překlad nad dveřmi nebo oknem, obvykle bohatě zdobený
NAGA	<i>nága</i>	posvátný had, král hadí říše
PHNOM	<i>phňom</i>	hora, kopec, hory
PRASAT	<i>prasát</i>	hrad, přeneseně i věž
PREAH	<i>pré</i>	svatý, posvátný
REAMAKER	<i>Remaker</i>	khmerská verze Rámájány
SHIVA	<i>Šiva</i>	jeden z trojice hlavních hinduistických božstev - ničitel
SREI	<i>srej</i>	žena, ženský. Např.: Banteay Srei - Ženský klášter
STUNG	<i>stung</i>	řeka
TOM, THOM	<i>thom</i>	velký. Např.: Angkor Tom - Velké (hlavní velké) město
VARMAN	<i>varman</i>	chráněn kým ve jménech angorských králů. Např.: Indravarman
VIHEAR, VIHAN	<i>vihár</i>	hlavní budova - kaple v buddhistickém chrámu
VISHNU	<i>Višnu</i>	jeden z trojice hlavních hinduistických božstev - ochránce
WAT	<i>vat</i>	chrám, klášter





Specialista na poznávací, pobytové, pracovní a odborné pobyty v Thajsku a dalších zemích JV Asie (Kambodža, Laos, Vietnam, Barma, Filipíny, Indonésie). Vyberte si zájezd a cestujte kdykoliv podle Vašeho přání.

THAJSKO TRAVEL Co.Ltd., บริษัท ทาจสโก ทราเวล จำกัด
245/140-1, Moo 9, Pattaya 3. Rd., Chonburi, 201 50 Thailand,
Tel. +66 38488528, Fax: +66 38488529, Hot line: +66 863123221,
info@thajsko.com , www.thajsko.com